

Værket er skrevet af jurister og primært for jurister. Juristerne og deres profession i historien behandles nænsomt for ikke at sige ukritisk. Jens Ulf Jørgensen fastslår (side 66), at retsplejen ved de overordnede instanser har været udøvet på en særdeles samvittighedsfuld måde, og at dommerne bestræbte sig for at dømme uden at være bundne af deres standsfællers interesser. Det lyder næsten for godt til at være sandt, men kan jo meget vel være det, så længe standsfællernes interesser er solidt funderet i det gældende retssystem. Tamm taler i forbindelse med receptionen af romerretten lidt opstemt om fagjuristerne, hvis sejrsgang over Europa ikke siden har kunnet bremses (s. 142). Han nævner ikke de besejrede, men sådanne fandtes måske ikke i dette felttog. Vi får også at vide, at den forordning fra 1821, der gjorde juridisk embeds- eksamen obligatorisk for opnåelse af visse stillinger, kaldes juristens Magna Charta (s. 153). Denne sammenligning burde i hvert fald gøre en retshistoriker betænkelig.

Værdifuldt er det, at det er lykkedes for forfatterne at få plads til en omend meget kort omtale af romerretten, samt til mange vigtige træk af europæisk retsudvikling, herunder naturretten. Dansk retshistorie har alt for længe været alt for dansk, og det er glædeligt, at forfatterne udfra deres gode orientering i den nyeste europæiske litteratur formår at sætte den danske retsudvikling ind i en for forståelsen af kilderne helt nødvendig bredere sammenhæng.

Tidligere tog det en menneskealder at tilvejebringe en oversigt over dansk retshistorie. Så megen tid har Jens Ulf Jørgensen og Ditlev Tamm af gode grunde ikke kunnet ofre på opgaven. De har selvfølgelig overvejende måttet bygge på ældre litteratur, så nogle af dennes skavanker smutter med, men på mange punkter bidrager forfatterne med nye og selvstændige betragtninger udfra et solidt kendskab til den nyeste forskning.

Det er svært at skrive kort og enfoldigt om det mangfoldige. Valg af hovedpunkter og systematik vil altid kunne diskuteres. Forfatterne har med en god kombination af kilderne og oversigten afhjulpet et savn – ikke blot på et undervisningsmateriale, men til gavn for alle interesserede. Forfatterne håber at kunne supplere »Dansk retshistorie i hovedpunkter« med et bind specielt vedrørende retsudviklingen i det 19. århundrede. Også det vil falde på et tørt sted.

Ole Fenger

LOTTE JANSEN: DE FYNske GODSARKIVER. *En introduktion. Udg. af Landsarkivet for Fyn, 1975. Kr. 15.*

GODSARKIVER A–B OG LANGELAND. *Arkivregistraturer udg. af Landsarkivet for Fyn, 1975. Kr. 15 og 25.*

Det er ofte en besværlig og undertiden også utaknemmelig opgave at skabe gode hjælpemidler for arkivbenyttere. At systematisere et arkiv på en fornuftig måde og forklare, hvad det indeholder kan synes enkelt, men bag arkivregi-

strukturer og øvrige hjælpemidler ligger dog ofte mange pædagogiske overvejelser og flere års arbejde, da der ikke sjældent er tale om indtagelse af nyt land i kildemæssig henseende. Arkivar Lotte Jansens Introduktion til de fynske godsarkiver er sammen med den påbegyndte række af godsarkivregistraturer et vellykket resultat af et sådant arbejde. Med godsarkivintroduktionen er landbohistorikere og lokalhistorikere i bredeste forstand blevet beriget med et fortræffeligt hjælpemiddel, hvis grundlæggende idé er hjælp til selvhjælp. Med mange henvisninger til hjælpemidler og andre arkivfonds i og uden for det fynske landsarkiv, med beskrivelse af materialet, med ordliste og med et fyldigt stikordsregister er introduktionen et pionerarbejde, som lover godt for arkivernes fremtidige holdning til benytterne. Man er godt på vej ud af Elfenbenstårnet!

Bogens formål er først og fremmest at fungere som en slags hovednøgle til de mange værdifulde fynske godsarkiver, og fremstillingen følger derfor nøje den systematik, hvorefter disse arkiver er opstillet. Her er tale om en række af gods- og landbohistoriens hovedemner, mere end 20 i tallet, som præsenteres på den måde, at der først gives en beskrivelse af de kilder hertil, som godsarkiverne rummer (eller kan rumme). Dernæst følger korte referater af eller henvisninger til de vigtigste forordninger og love på det særlige område, og endelig er der vejledning i, hvordan det emne, der behandles, kan eller bør suppleres ved undersøgelser i andre arkivfonds. Navnlig er der mange henvisninger til amsarkiver, præstearkiver og retsbetjentarkiver i Landsarkivet for Fyn og til rentekammer og kommissionsarkiver i Rigsarkivet, men også Matrikelsarkivets og Det kgl. Biblioteks mange muligheder i godshistorisk sammenhæng nævnes.

Litteraturhenvisningerne tager i overensstemmelse med bogens ide mest sigte på oversigter og hjælpemidler: lovsamlinger, leksika, registre, arkivregistraturer og metodiske værker med tilknytning til godsarkivernes indhold.

Som man vil kunne forstå af ovenstående, har introduktionen en anvendelsesmulighed, som rækker længere end til at være indgang til de fynske godsarkiver. På flere områder vil den lige så vel kunne hjælpe benytteren af godsarkivalier i de øvrige landsarkiver, selv om systematikken i arkivopstillingen kan variere. Beskrivelsen af de administrative forhold på landet gennem 2-300 år og mindre forskningsoversigter ved omtalen af de enkelte emner placerer den tillige som et oversigtsværk i rigshistorisk sammenhæng. Således får man mange indfaldsvinkler til den administrative centralisering, som sætter ind i slutningen af det 18. århundrede, og dermed til godsejerklassens gradvise afståelse af en lang række særrettigheder.

På 164 maskinskrevne A4-sider får man naturligvis ikke alt at vide om godsarkiver, men man har fået en mulighed for at erhverve sig et overblik, som det hidtil har været langt mere besværligt at få. Mange tråde samles gennem krydshenvisninger, og man fornemmer Lotte Jansens store sagkundskab på området som den forbindende tråd mellem de enkelte afsnit.

Som bilag til introduktionen findes oversigter over samtlige fynske hoved-

gårde ca. 1700 og 1850 med en markering af, om der er bevaret godsarkivalier fra de pågældende godser, og i bekræftende fald af hvilken art.

De hidtil udsendte registraturbind omfatter godserne Ahlefeldt, Billesbølle, Billeshave, Biskopstorp, Bjørnemose, Boltinggård, Brahesborg, Brahesholm og godset på Langeland. I en del tilfælde er der bevaret godsarkivalier fra senmiddelalder til virkningerne af lensafløsningsloven sætter ind i løbet af 1920'erne. Langelands godsarkiv er imponerende med Ahlefeldt-Laurvig slægtens grevskab Tranekær som den overordnede enhed. I tid spænder det over perioden ca. 1650–1928, og det består af mere end 2000 pakker og bind, heriblandt et ualmindeligt righoldigt regnskabsmateriale. På grund af dette arkivs omfang og sammensatte karakter er også registraturen lidt svær at få overblik over, og af og til kan den vedtagne gruppeopdeling virke lidt for stiv til materialet, men som helhed afbødes denne gene meget gennem krydshenvisninger fra den ene gruppe til den anden. Netop i tilfældet Langeland kan der være særlig grund til at gøre opmærksom på gruppen »Fremmed gods«, hvor man som en konsekvens af Ahlefeldt-Laurvig og slægtens vidtstrakte besiddelser finder arkivalier fra sjællandske og jyske godser samt fra grevskabet Laurvig i Norge

Hverken introduktionen eller registraturernes anmærkninger lover, at alle sten er ryddet af vejen for den, som giver sig i lag med godsarkiverne; heller ikke, at inkonsekvenser og fejl ikke forekommer. Heldigvis, fristes man til at sige, for i modsat fald var der måske hengået år, før publikum og arkivernes ansatte havde fået disse gode indgange til et arkivfond med en rigdom af uudnyttede muligheder.

Margit Mogensen

HERLUFSHOLMS FRIE SKOLES REGNSKAB 1585–86. *Udgivet af Landbohistorisk Selskab ved Merete Dahlerup, under tilsyn af Svend Gisesl. København 1975. XVI + 140 s., kr. 60 (for medl. af historiske foreninger kr. 45).*

Herlufsholms Frie Skoles regnskab 1585–86 udmærker sig blandt andet ved sin store rigdom på detaljer, ikke mindst, som Merete Dahlerup i sin indledning gør opmærksom på, på grund af sin ugekostbog, der giver mulighed for at følge såvel kostplanen som det daglige arbejde på skolen året rundt. At bogen vil være af værdi for forskningen siger næsten sig selv, men dertil kommer, at den givet med stort udbytte vil kunne inddrages, helt eller i uddrag, i undervisningen i folkeskolen og gymnasiet ved specialeskrivning og område-gennemgang inden for dansk historie og kultur i det 16. århundrede.

Udgiverteknisk er bogen et smukt eksempel på det fornemme niveau, som den klassiske kildeudgave har nået, der vil næppe, selv ved den mest minuttøse gennemgang, være mange kommaer at rette, ligesom den grundige ind-